

OČETNOIMENSKA KRAJEVNA IMENA Z OBRAZILI -CI, -OVCI IN -INCI V SLOVENSKEM JEZIKU

Razpravljati želim o slovenskih krajevnih imenih, izpeljanih ali iz lastnih imen ali pa za iz občnih tipa *kovač*, *kralj* z obrazili -ci, -ovci in -inci. Takih imen je na Slovenskem okrog 130.* Tu jih imamo razporejena po posameznih obrazilih:

a) z obrazilom -ci: Adrijanci, Andrejci, Andrenci (2), Barislavci (prvotno Borislavci), Bodešce, Bodislavci, Bodonci, Bojanci (poleg Bojance), Borejci, Branoslavci, Bratence, Bratislavci, Bratonci, Draženci, Hermanci, Martjanci, Okoslavci (prvotno Vlkoslavci), Radenci, Godemarci, Livanjci (prvotno Ivanci) Perdislovce (prvotno Pribislavci), Radmožanci, Radoslavci, Radvenci (prvotno Radovanci), Šalamonci, Stojnci, Večeslavci, Vidonci, Vitomarci, Vodranci (prvotno Odrjanci);

b) z obrazilom -ovci: Bakovci (prvotno Balkovci), Balkovci, Banovci, Berkovci, Blaževci, Bodkovci, Borovci, Bučečovci (prvotno Vlčečevci), Bučkovci (prvotno Vlckovci), Budiševci, Cvetkovci, Dankovci, Dragoševci ali Dragočevci, Drakovci (prvotno Zdrakovci), Farkašovci, Frankovci, Gajševci (prvotno Gojiševci / Goliševci), Genterovci, Iljaševci, Ilovci, Ivanjkovci, Ivanjševci (2), Ivanovci, Ižakovci, Janežovci, Jiršovci (2), Jurovci, Kovačevci, Kraljevci, Kramarovci, Logarovci, Lukačevci, Mačkovce (2), Mačkovci, Markovci (2), Markišavci (prej Markišovci), Matjaševci, Mihalovci (tudi Mihalovce (2), Mihovci (tudi Mihovce), Makovce, Neradnovci, Otovci, Pavlovci (2), Petišovci, Petrovce, Petrovci (2), Popovci, Poznanovci, Predanovci, Radovci, Ratkovci, Rankovci, Renkovci, Rihtarovci, Stanjevci, Tešanovci, Vidanovci, Vintarovci, Zbigovci, Zenkovci (prej Zdenkovci), Žitkovci;

c) z obrazilom -inci: Babinci, Beltinci, Bratince, Budinci, Domajinci, Dragotinci, Drbetinci (prej Dobretinci), Gerinci (prej tudi Večeslavci), Godeninci, Gostinci (tudi Gostince), Hvaletinci, Juršinci, Kozminci, Materinci (prej Marotinci), Radinci, Sobetinci (prej Sobotinci), Sodišinci, Stanetinci (2), Vuzmetinci.

O tem tipu imen so pisali že Miklošič¹, Taszycki², Rospond,³ Franck,⁴ pozneje še marsikdo,⁵ vendar ne temeljito. Znani mi jugoslovanski avtorji se ob njih zaustavljajo predvsem glede na zemljepisno razširjenost, malo pa jih zanima njihov oblikovno-pomenski ustroj.⁷

V definiciji patronimičnih (očetnoimenskih) krajevnih imen je (po Taszyckem) bistveno troje:

* Gradivo za ta članek sem zbral v akad. letu 1965/1966 v Ljubljani. Poleg tiskanih virov sem uporabljal rokopisno gradivo teh imen do l. 1500, kar mi je ljubeznivo dovolil Milko Kos, in izpiske Frana Bezljaja. Obema se za to od srca zahvaljujem.

¹ Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen. 2. izd., Heidelberg 1927.

² Rozprawy i Studia polonistyczne. I. Onomastyka. Wrocław-Kraków, 1958, str. 205—222.

³ Południowosłowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -itj-. Krakov 1937.

⁴ Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde. Leipzig, 1932.

⁵ Pogovori o jeziku in slovstvu. Maribor 1955, str. 59 in nasl.

⁶ Prim. med drugim: Z. Stieber, Stanowisko mowy Słowaków. Prace Filologiczne XVII, 1937, str. 36—37 in 45. Ali: W. A. Nikonow, Toponimny -ivci, -inci na Ukrainie. Voprosy geografii 70. Moskva 1966, str. 9—27.

⁷ Primerjaj Pogovori ... in istega avtorja Imena na -ci -ovci v Vojvodini. Zbornik za filologiju i lingvistiku II, 1957, str. 138—141.

a) to so krajevna imena, ki so najprej označevala skupino ljudi, šele nato pa krajevnost; ta sprememba realnega pomena se oblikovno ni odrazila;

b) ker taka imena prvotno imenujejo skupino ljudi, ne enoto, imajo množinsko obliko; množinske oblike moramo obravnavati drugače kot edninske;

c) ta imena prvotno označujejo ljudi, ki izhajajo od osebe, ne pa iz kraja ali od predmeta⁸. Po tem se ločijo od narodnostnih (etničnih) imen, za katera sta značilni samo prvi dve lastnosti.

V kakšni zvezi so ta imena s tako imenovanimi strukturalnimi očetnimi imeni,⁹ kot so v sh. *Knić*, nastalo iz podstave *kna*, ki zaznamuje neko rastlino, na to vprašanje na podlagi južnoslovanskega gradiva ni mogoče odgovoriti.

Vzemimo slovensko krajevno ime *Ivaniči* ali *Ivanci* : prvotno pomeni

a) skupino ljudi, v kateri se vsak izmed njih imenuje *Ivanič* oz. *Ivanec*, kar strukturalno spominja na tip *Primoži*, *Martini*, *Logarji/Logarje*, *Radoši/Radoše* in je vrstni (rodovni) tip, in ne očetnoimenski: tu namreč obrazili *-ič* in *-ec* označujta izvor posameznika, in ne skupine;

b) skupino ljudi, ki ima kakšno zvezo s posameznikom imena *Ivan* (sorodstvo, pripadnost). Vendar to razlikovanje v slovenščini praktično ni mogoče (pač pa v srbohrvaščini).

V praslovanščini z obrazilom *-ac* ni bilo mogoče delati narodnostnih imen; ta so se delala z obrazili *-anin* / *-janin* in *-itj*. S pripono *-ac* so začeli delati taka imena šele posamezni slovanski jeziki.

Očetnoimenska krajevna imena je treba obravnavati v okviru kategorije izvora. Ta združuje očetna in narodnostna (etnična) imena, ki se med seboj ne ločijo po obrazilu, temveč po podstavi. Da pripona *-ec* izraža izvor od nekod, raziskovalci ne dvomijo, gradivo pa kaže, da označuje tudi ljudi, ki izhajajo od koga (kar mi imenujemo očetnoimenska). Podobno je tudi z obrazilom *-iči*.

Neupoštevanje očetnoimenske vloge obrazila *-ec* v obravnavi južnoslovanskih jezikov je posledica ne dovolj temeljitega razumevanja njegovega pomensko-oblikovnega ustroja. Res je, da je take tvorbe kot *Bratec*, *Ivanec*, *Godec*, *Laurec*, *Marinec*, *Martinec*, *Popec*, *Simec*, *Tomec* in *Videc* mogoče imeti kar za ljubkovalna imena imen *Brat*, *Ivan* itd., čeprav se tip *Bratič*, *Ivanič*, *Vidič* pojmujejo kot očetna, in ne kot ljubkovalna imena. Toda tipa *Gabrovec*, *Graškovec*, *Senjovec* nikakor ne moremo imeti za ljubkovalnega k imenom *Gabro*, *Grašek* ali *Senjo*, temveč le za očetna imena.

Zdi se, da so se imena tipa *Gabrovec* razvila iz pridevniške podstave, obrazilo *-ec* pa jih je substantiviziralo. Primer: *kranjski človek* > *Kranjec*, *planinski človek* > *planinec*. Enako *Gabrov sin* > *Gabrovec*, *Radin sin* > *Radinec*. Iz takih primerov so se pomensko osamostalila obrazila *-ec* *-ovec* *-inec* (v množini *-ci*, *-ovci*, *-inci*), tako da so se lahko rabila za tvorbo imen, ki so kazala na izvor.

Očetnoimenska krajevna imena na *-ci*, *-ovci* in *-inci* so zelo stara, saj so za Slovenijo izpričana že v 13. stol. (4 primeri), v naslednjih dveh stoletjih pa jih je še več (31 oz. 30 primerov). To so docela nedvomni primeri. Po nemškem prapopisu in jeziku iznakažena imena niso upoštevana, prav tako ne madžarska. Ta imena upoštevam šele od časa, ko v 19. ali 20. stol. dobe brezdvomno slo-

⁸ O predmetnem in etimološkem pomenu prim. moj članek *Pripombe o pomenu lastnih imen*. Jezik in slovstvo XII, str. 150.

⁹ *Południowosłowiańskie nazwy* ..., str. 97—98.

vensko obliko tudi v pisavi. Takih primerov je 45, med njimi pa jih samo 5 ni izpričanih v srednjem veku.

Obrazila *-ci*, *-ovci/-evci* in *-inci* imajo tudi svojo postransko obliko *-ce*, *-ovce/-evce* in *-ince*. Takih oblik je 9, najstarejše pa so izpričane iz 15. stol.; po Rospondu so oblike z *-e* tožilniki v vlogi imenovalnika.

Razvrstitev posameznih obrazil se ravna po naslednjih načelih: če je podstava dvočlenska in slovanska, se ji dodaja izključno *-ci* (35 % se veže samo s to podstavo). To je utemeljeno z načelom gospodarnosti, da besede niso predolge. Mogoče pa vpliva tudi fonetični činitelj, saj se naši primeri na *-ci* v pretežni meri v podstavi končujejo na *v*. Če bi temu dodali še obrazilo *-ovci*, bi imeli glas *v* kar v dveh zaporednih zlogih. Obrazilo *-inci* pa se pri teh podstavah ne more rabiti zaradi tega, ker so moškega spola, z njim pa se to obrazilo ne veže. — Tudi pri imenih, ki so izpeljana iz ljubkovalnega samostalnika s priponami *-an/-en*, *-an*, *-on* je zelo pogosto obrazilo *-ci*, in sicer v 50 % primerov, medtem ko se obrazilo *-ovci* rabi pri takih podstavah samo v 6 %, obrazilo *-inci* pa v 5 %.

Podstave, ki so ljubkovalna imena z obrazilom *-k(o)*, imajo obrazilo *-ovci/-evci* v 30 %, podstave na *-š*, *-iš*, *-oš* in *-aš* pa v 16 %. Če je ljubkovalno ime na *-ko*, ima nova izpeljanka iz njega sploh samo obrazilo *-ovci*.

Obrazilo *-inci* dobivajo samo podstave ženskega in srednjega spola. Med njimi je ljubkovalnih podstav s priponami *-eta* in *-ota* 45 % primerov.

Najbolj pogostna imena obravnavanega tipa so na *-ovci/-evci* (66 primerov). Besed na *-ci* je 30, primerov na *-inci* pa le 19. To je seveda posledica dejstva, da se veže to obrazilo samo s samostalniki ženskega in srednjega spola in da sta drugi obrazili prevzeli vse primere določenih kategorij (vsi primeri na *-ko* se vežejo z *-ovci*, na *-n* pa s *-ci*). Kronološkega ali ozemeljskega (pokrajinskega) merila za tako razvrstitev obrazil ni mogoče odkriti.

Zemljepisna razširjenost imen na *-ci* je v bistvu znana, za očetnoimenska krajevna imena na *-ci*, *-ovci* in *-inci* pa je treba reči, da so pretežno na področju bivših okrajev Murska Sobota (78 primerov) in Ptuj (33 primerov). Drugod, npr. okrog Novega mesta, Maribora, Bleda in Ljubljane, je najti le po nekaj primerov ali le po enega samega. Taka imena so torej značilna le za prekmurske in prleške govore, pa še za belokranjske. Bilo bi izredno zanimivo poizkušati odgovoriti na vprašanje, zakaj so ta imena tako na gosto sejana prav na imenovanih področjih. Slovenska imena na ta obrazila je bolje ne povezovati s hrvaškimi v Medmurju. Slovenija je torej le en otok takih imen v Jugoslaviji.

Bogdana Herman
Ljubljana

KLICAJ V STAVKIH BREZ VELELNIKA

Klicaj je ločilo, ki ožje, se pravi čustveno, opredeljuje izraženo misel ali besedo. Običajen je za stavke s povedkom v velelnem naklonu. Vendar ob prebiranju književnih del zelo pogosto naletimo na klicaj za stavki, ki nimajo velelnika.